

Василенко К. С., здобувачка вищої освіти;
Дрешпак В. М., д-р наук із держ. упр.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ТЕМА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КАРИКАТУРІ

Досліджено використання жанру карикатури у висвітленні теми російсько-української війни. Здійснено огляд карикатур українських авторів, опублікованих протягом останнього десятиліття, та наукових досліджень із відповідної тематики. Продемонстровано багатоманітність аспектів впливу політичної карикатури на суспільство в сучасних реаліях російсько-української війни.

Ключові слова: карикатура, медіа, війна, Україна, росія.

Карикатура як жанр візуального мистецтва має тривалу історію використання в медіа для відображення суспільно-політичних подій. Під час воєнних конфліктів карикатури стають особливо актуальними, оскільки вони здатні швидко та гостро реагувати на події, формуючи громадську думку та слугуючи засобом пропаганди.

Карикатури різняться за формою, стилем, метою та засобами впливу. Одним із видів карикатур, які часто використовуються в медіа, зокрема й для висвітлення подій російсько-української війни, є політична карикатура. Її мета полягає у тому, щоб висміяти чи покритикувати політичних діячів, ідеї, рішення або дії урядів. Часто героями таких карикатур стають політичні лідери, урядовці, дипломати, депутати парламентів, посадовці міжнародних організацій, військові діячі, інші особи (рис. 1).

Рис. 1. Приклади політичної карикатури.
Радіо «Свобода», автор – Олексій Кустановський

Карикатури відігравали значну роль у висвітленні воєнних подій ще в ХІХ ст., їх активно використовували також у часи Першої світової війни [2], Другої світової війни [3], у період «холодної» війни. У цих умовах жанр карикатури активно використовувався для пропаганди, підняття морального духу свого суспільства та дискредитації противника. Сатирична графіка була дієвим інструментом інформаційної пропаганди, спрямованої на формування певних стереотипів щодо ворога та мобілізацію населення. Невипадково українські медіа для ілюстрування історичних витоків російської агресії іноді обирають карикатури, які створені століття тому, але є актуальними й зараз.

Воєнні події в Україні останнього десятиліття продемонстрували, що жанр карикатури і в сучасних умовах є сучасним та активно використовується як друкованими, так і онлайн-медіа усього світу. Карикатура в сучасних воєнних конфліктах стала важливим засобом емоційного висвітлення подій, критики агресора та підтримки морального духу українського народу. Саме тому українська політична карикатура цього періоду привертає увагу дослідників [1; 5]. Виокремимо надзвичайно ґрунтовне дослідження О. Л. Семотюка «Російсько-українська війна у сучасній політичній карикатурі (Медіатизація воєнних конфліктів сучасності)». Ілюстративний матеріал видання охоплює період із березня 2014 р. до лютого 2016 р. і складається з 535 політичних карикатур, створених різними авторами з Німеччини, Росії, США та України. Особливу увагу дослідник звертає на те, завдяки яким візуальним елементам і в який спосіб твориться сенс, закладений у зображення; який вплив на сприйняття карикатури мають вербальні елементи твору; у який спосіб авторами використано метафоричність, асоціативний ряд, відомі образи-символи; як може бути проінтерпретовано використані елементи у різних комунікативних групах або представниками різних культур.

Також О. Л. Семотюк веде значну просвітницьку роботу. Зокрема, одним із його значущих проєктів є «Сміх під час війни – російська агресія в Україні у політичних карикатурах». У межах цього проєкту було зібрано та проаналізовано понад 6 000 карикатур і 4 000 мемів із 64 країн світу, які відображають реакцію міжнародної спільноти на події в Україні. Цей проєкт демонструє, як візуальний гумор використовується для висвітлення та осмислення складних політичних ситуацій (рис. 2).

Карикатура як жанр має значний вплив на формування громадської думки, а в умовах війни також допомагає знизити рівень стресу в суспільстві. В українській політичній карикатурі цього періоду висміюється зволікання західних лідерів щодо надання допомоги Україні, упровадження антиросійських санкцій, намагання загравати з російським диктатором. У позитивно гіперболізованому ключі у карикатурах відображено реакцію українського суспільства на воєнні події, звитяги українських воїнів. Українські карикатуристи викривають та висміюють пропагандистські наративи, виконують навіть просвітницьку функцію, використовуючи

історичні образи для коментування сучасної війни, пояснення імперської сутності російського режиму. Зокрема, своєрідним сатиричним і гумористичним літописом нашого часу залишається відомий український журнал «Перець», який гостро відгукується у кожному випуску на події сьогодення (рис. 3).

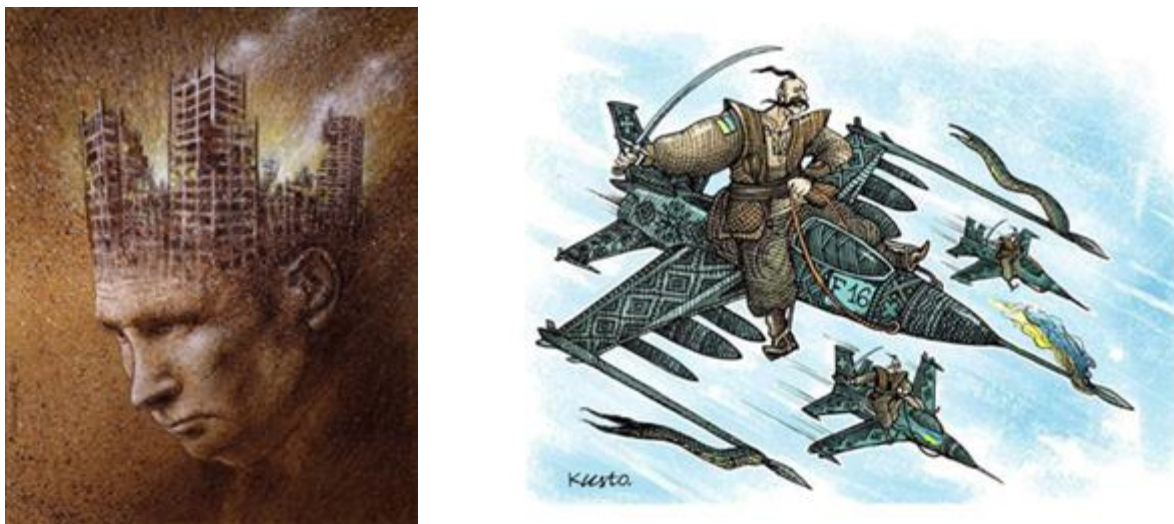

Рис. 2. Українська політична карикатура періоду російсько-української війни. Автори: Павло Кучинський, Олексій Кустовський. Ілюстрації з проекту Ореста Семотюка

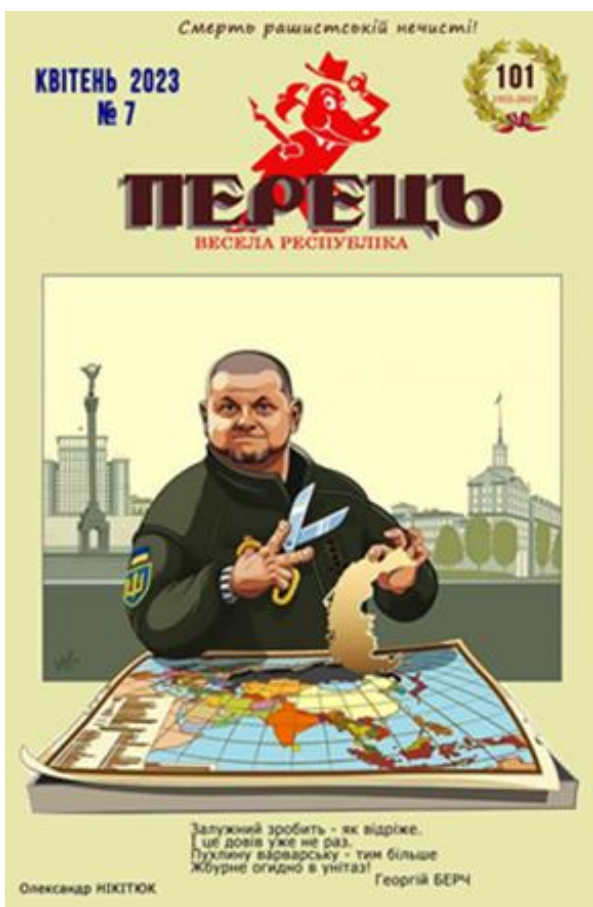

Рис. 3. Карикатури на обкладинці журналу «Перець. Весела республіка»

Отже, карикатура залишається потужним інструментом не лише естетичного впливу, а й політичного, соціального та психологічного. Вона виконує водночас функції критики, підтримки, сатири, протесту і навіть розради у життєво складній ситуації. Упродовж століть через карикатуру віддзеркалювалася й воєнна тематика, фіксуючи суспільні емоції: страху, ненависті, патріотизму, обурення чи надії. У контексті російсько-української війни карикатура в медіа набуває ще більшої сили. Вона не тільки викриває агресора, але й створює візуальну хроніку війни, формує ідентичність спротиву і дає змогу українцям сміятися, попри біль. Завдяки українським художникам-карикатуристам створено велику кількість матеріалів, що стали носіями правди, іронії та внутрішнього світла серед темряви.

Список літератури

1. Гайко О. С., Чайка О. С. Політична карикатура як елемент гібридної війни росії проти України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2024. Вип. 45. С. 62–68. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/download/24622/22191/>
2. Куцик Р. Р. Карикатура як особливий механізм інформаційної пропаганди на території українських губерній Південно-Західного краю у 1919–1917 рр. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 86–91.
3. Маєвський О. Політичні плакат і карикатура як засоби ідеологічної боротьби в Україні 1939–1945 рр. Київ: Інститут історії України, 2018. 268 с.
4. Політична карикатура. *Радіо Свобода*. 01.01.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/politychna-karykatura-satyra/31209132.html>
5. Семотюк О. Л. Російсько-українська війна у сучасній політичній карикатурі (медіатизація воєнних конфліктів сучасності): монографія. Дрогобич: Коло, 2021. 342 с.